

opreme in prometnih sredstev skoraj sploh ni bilo. Proizvodnja jekla in elektroenergije je bila povsem nezadostna za industrijski razvoj.

Gospodarsko je bila dežela v vsakem oziru odvisna od tujine. Tujim tvrdkam je dajala svoje surovine po smešno nizkih cenah, od njih je kupovala druge surovine, običajno polizdelke in nekaj strojev, toda po neprimerno višjih cenah. Izvažali smo baker, skupaj z njim pa tudi zlato, uvažali pa kable, izvažali smo železno rudo ter uvažali železo in izdelke iz njega. Izvažali smo boksit in uvažali aluminij, izvažali smo živino in kože, uvažali pa usnje. Prav v tem je kolonialni značaj gospodarstva. Z deželo so gospodarili razpisno in v tem je imel tuji kapital komandne položaje, da je poceni črpal visoke profite brez večjih investicij kapitala in sodobne tehnike. Seveda je enostranski razvoj gospodarstva — proizvodnja surovin, potrebnih tujemu kapitalu, in izgradnja lahke industrije s tujim kapitalom, ustrezala koristim zunanjih izkoriščevalcev. Zato je dežela v primerjavi z razvitiimi deželami čedalje bolj nazadovala, bila je čedalje bolj zadolžena. In večina njenega prebivalstva je živela v bedi.

Očitno je, da se nismo mogli sprijazniti s takšnim stanjem in smo morali storiti vse, da bi čimprej dvignili deželo iz te zaostalosti. Nacionalizacija industrije, razlastitev tujih in domačih kapitalistov je bil prvi korak, šele začetek. Temu je morala slediti industrializacija. Le-ta se je morala predvsem osrediti na glavno: razvijanje težke industrije, metalurgije, strojne industrije, v tej zvezi pa energetske baze za naraščajočo industrijo in potrošnjo prebivalstva. Praktično je to pomenilo ne samo razširitev proizvodnje rudnih bogastev, marveč tudi zgraditev raznih podjetij, ki predelujejo osnovno surovino v izdelke.

Poglejmo baker. Morali smo ga predelovati. Najprej smo zgradili elektrolizo in omogočili izločanje zlata iz blister bakra (Bor). Potem smo zgradili valjarno bakra (Sevojno). Sledila je tovarna kablov (Svetozarevo). Zgradili smo industrijo generatorjev in elektromotorjev (Rade Končar, Zagreb). Zgradili smo tudi industrijo izolacijskih potrebščin, transformatorjev itd. Z dograditvijo vseh teh tovarn, ki že obratujejo, smo sklenili krog proizvodnje od bakra do generatorjev, transformatorjev in radijskih aparatov.

Nekaj podobnega je s svincom, aluminijem, kositrom, železom, jeklom, nekovinami, lesom itd. Povsod je bilo treba z novimi tovarnami izpopolniti proizvodnjo do zaključne faze. Seveda je bilo treba tudi razširiti in modernizirati rudnike, flotacije in topilnice ter odpirati nove. Da bi spremenili značaj gospodarstva, smo morali napeti vse sile in mobilizirati vsa razpoložljiva gmojna sredstva.

Energetska baza stare Jugoslavije je bila postavljena tako, da je omogočala izkoriščanje samo tistih naravnih bogastev, na katerih so bili najprej zainteresirani tuji kapitalisti. Enotnega energetskega sistema ni bilo. Stara Jugoslavija je imela nepovezane termo- in hidroelektrarne pri posameznih rudnikih in mestih. Mi smo morali to stanje spremeniti, povečati proizvodnjo elektroenergije, premoga in nafte ter povezati elektroenergetski sistem s sistemom daljnovodov. Brez tega sploh nismo mogli misliti na preobrazbo dežele iz kolonialne v napredno, industrijsko deželo. Tu smo morali uporabiti ogromna sredstva. Toda težave so bile tudi s tem, da nismo podedovali dovolj kadrov z izkušnjami graditve velikih jezov ter montiranja turbin in generatorjev. Vse to je moralo nastati v praksi, z izpolnjevanjem najbolj zamotanih nalog, ki so zelo težavne tudi za druge dežele z mnogo večjimi izkušnjami in dolgo industrijsko tradicijo.

Zdaj proizvajamo štirikrat več električne energije in dva in polkrat več premoga kakor leta 1939

Ogromna naloga je bila razviti strojno industrijo. Razen nekaterih delavnic stara Jugoslavija ni imela strojne industrije. Morali smo jo zgraditi znova. Na tem sektorju smo dosegli največji polet. Zgradili smo industrijo železniških vozil — lokomotiv in vagonov, potniških in tovornih. Uspešno razvijamo industrijo kamionov in drugih prometnih sredstev. Imamo že močno ladjedelništvo, ki lahko tudi za druge gradi velike ladje. Brez teh zmogljivosti pa ne moremo biti kos vprašanju razvoja in modernizacije prometa.

Zgradili smo tudi industrijo kmetijskih strojev — mlatilnic, traktorjev in drugih. Brez teh strojev in naprav, brez traktorjev, kamionov, sredstev za zaščito rastlin ne moremo temeljiteje obravnavati niti vprašanja kmetijstva. Imamo tudi tovarne, ki izdelujejo opremo za industrijo sladkorja, olja, predelavo sadja, mlinov itd.

Če se ozremo nazaj na minulo obdobje in presojamo uspeh v gospodarskem razvoju, ne smemo pozabiti, da smo morali temeljno gospodarsko nalogo — dviganje dežele iz zaostalosti — izpolnjevati hkrati z drugo, tudi bistveno: z nalogo, da ohranimo in okrepimo našo narodno neodvisnost. V kratkem obdobju smo morali vzdržati orjaški boj na področju industrijskega razvoja in na področju ohranitve neodvisnosti. Slednje je terjalo od nas, da smo morali v nekaj letih v pospešenem tempu zgraditi močno vojno industrijo. Zgraditi tovarne topov, tankov, mitraljezov, pušk, minometalcev, municije, svinca, tovarne modernih letal itd. Lahko tudi ni bilo šolati kadre za te tovarne. Mi pa smo uspešno rešili tudi to, tako da se z vojnimi proizvodi pojavljamo tudi na svetovnem trgu.

Breme, ki smo ga morali prevzeti, in boj, ki smo ga vzdržali, kakor tudi doseženi uspehi torej v nobenem oziru ne zaostajajo za orjaško borbo v narodnoosvobodilni vojni. Zdaj lahko rečemo, da je to obdobje izgradnje v glavnem zaključeno in da smo dosegli cilje, ki smo si jih bili zastavili. Namesto zaostale imamo industrijsko deželo z močnimi temelji za nadaljnji razvoj. Razvili smo industrijo proizvodnih sredstev, energetske in surovinske baze, proizvodnjo strojev. Ko pa pregledujemo te uspehe, moramo ugotoviti tudi nekatere negativne posledice teh naporov, da bi zgradili povsem težko industrijo.

Nagla osnovna industrializacija je povzročila nova protislovja v gospodarstvu

Dosedanja industrializacija je povzročila nova protislovja v našem gospodarstvu. Povzročala je nagel vzpon industrije, ki proizvaja delovna sredstva, zaostala pa je predelovalna industrija, industrija potrošnega blaga in kmetijstvo.

V primerjavi z letom 1939 nam nudi gibanje naslednjo sliko:

industrija proizvodnih sredstev	porast do 1. 1955
strojna industrija	8-kratno
energetska industrija	2.5-kratno
predelovalna industrija	1.7-kratno
kmetijstvo	na isti ravni

Razvili smo torej predvsem ključni del gospodarstva. Te tovarne in sploh gradnje pa so po svoji naravi, če upoštevamo, da smo morali graditi moderne objekte s sodobnimi napravami, zelo drage. Odkod smo vzeli ta sredstva? Zahodnoevropska industrija se je razvijala cela stoletja — v vsaki deželi z obilnimi sredstvi drugih, z izkoriščanjem kolonij ali zunanjih posojil. Holandski kapital je finansiral angleško, angleški in francoski pa ameriško industrializacijo. Mi smo se morali zateči k našim domačim vi-

rom. Prav zaradi nerazvitosti gospodarstva so bila ta sredstva omejena, in če smo hoteli v najkrajšem času zgraditi temelje za sodobno gospodarstvo, ki dela s stroji, smo morali znaten del letnega proizvoda porabiti samo za to ključno industrializacijo. Jablanica, Zenica, Lukavac, Vlasina, Zvornik, Mavrovo, Nikšić, Banovići, »Rade Končar«, »Nikola Tesla«, »Litostroji«, Kidričevo, Vuzenica in na stotine drugih, dalje železniške proge, predori itd. so požirali mnoge milijarde. Zato je moral biti od leta do leta velik delež investicij v celotnem proizvodu. Zadnja leta je šel razvoj takole:

leto	letni proizvod v milijardah din
1953	1111
1954	1252
1955 (plan)	1340

Celotne investicije	delež invest.
340.6	30.7%
389.8	31.0%
395	29.6%

Največji del teh investicij smo osredili na gospodarstvo, mnogo manj pa na objekte družbenega standarda.

Leto	v milijardah	gosp.
1953	304.4	89.4%
1954	318.2	81.6%

Stanovanjska, komunalna in socialna dejavnost — znesek v milijardah din:

znesek	odstotki
36.2	10.6%
71.5	18.4%

Od teh ogromnih sredstev smo največji del spet potrošili za razvoj samo nekaterih gospodarskih panog.

Investicije smo osredili na temeljni del gospodarstva. Razvoj je šel takole:

Leto	od inv. za ener. met. (in nemet.) kov., pred. kem. ind.	ost. gosp. panoge
1947/52	82.5%	17.5%
1952	86.7%	13.3%
1953	75.5%	24.5%
1954	91.0%	19.0%

Šele četrti, peti, ponekod pa šesti in sedmi del skupnih investicij je šel na vse ostale gospodarske panoge, med katere sodi industrija gradbenih potrebščin, lesna industrija, industrija celuloze, pletenih košar in papirja, tekstilna, usnjarska, živilska, grafična, tobakna in filmska industrija. Seveda so morale te gospodarske panoge zaostajati. Za te gospodarske panoge smo dajali pičel del tekočega dohodka, kar velja tudi za izgradnjo stanovanj in komunalnih objektov. Še več, za finansiranje ključne gospodarske izgradnje smo mobilizirali ne le velik del dohodka iz gospodarstva, marveč tudi del amortizacijskih sredstev iz predelovalne industrije in komunalnih podjetij. Če pa izdatkom za gospodarstvo prištejemo še velike izdatke za obrambo neodvisnosti — v nekaterih letih do 22 % dohodka — tedaj je jasno, da je moral iti del sredstev tudi na račun življenjskega standarda ljudi.

Takšna izgradnja, kakršna je bila doslej pri nas, vpliva na eni strani na gospodarstvo in standard ljudi, ker traja izgradnja teh objektov — jezovi in hidrocentrale, metalurški kombinati — dolgo, je to pomenilo, da smo za več let trošili zanje cele gore cementa in jekla, gradbenega lesa, da smo uvozili opremo in da gospodarstvo

v tem času ni ničesar dobivalo. Če še pomislimo, da so to takšna dela, ki zahtevajo veliko delovne sile, zlasti, ker nismo imeli dovolj strojev in smo morali ponekod uporabljati lopate in krampe, tedaj je jasno, da je v tem oziru potrošnja hitro naraščala.

Na eni strani je gospodarstvo napredovalo, toda hitreje so napredovale tiste industrijske panoge, ki dajejo sredstva za delo in surovine, le-te pa so šle spet v proizvod, ki smo ga največ trošili v našo investicijsko izgradnjo, od katere pa več let nismo ničesar dobivali. V tej zvezi sta hitro naraščala zaposlenost in povpraševanje ljudi, katerih delo ni dajalo proizvoda za trg, na drugi strani pa so zaostajale in nazadovale gospodarske panoge, ki dajejo blago za široko potrošnjo, zaostajalo je kmetijstvo, napredovalo ni stanovanjski sklad in povečala se ni zmogljivost komunalnih storitev. To je porajalo novo neskladnost, katere pritisk čutimo že več let — neskladnost med kupnimi fondi v zvezi s takšno investicijsko izgradnjo (z vojaškimi naporii in fronto socialno zdravstvenih dajatev) ter blagovnimi fondi, kmetijskimi pridelki, stanovanjskim fondom, komunalnimi storitvami itd. Jasno je, da je moral biti v zastoju tudi življenjski standard, da je padal in sploh kazal znatno kolebanje.

Smisel gospodarske politike v našem naslednjem obdobju je v odstranjevanju teh neskladnosti. Naša gospodarska politika mora upoštevati, da gospodarski razvoj sveta, zlasti pa izgradnja socializma zahtevata nadaljnjo industrializacijo, toda v drugačnem tempu in razporeditvi, ki celotno razvija gospodarstvo in že od začetka omogoča nenehno dviganje življenjskega standarda.

Temeljne smernice gospodarske politike v naslednjem obdobju

Sklepi s posvetovanja pri tovarišu Titu kažejo določene smernice naše bodoče gospodarske politike. Po katerih poteh jih bomo uresničevali?

V naslednjem obdobju bo moral biti predvsem obseg investicij v primerjavi z družbenim proizvodom sorazmerno nižji. Prihodnje leto mora biti nižji, kakor je letos, ko znaša približno 420 milijard din. S povečanjem delovne storilnosti in količine proizvodov obseg investicij, celo če bo velik, ne bo več breme kakor doslej. Če bo znašal dohodek 1500 milijard din, tedaj ne bo hudo, če bomo dali 300 ali 400 milijard za investicije. Hudo je, če znaša dohodek samo 1000 milijard. Še bolj bistveno za našo bodočo izgradnjo in življenjski standard pa je drugačna razporeditev investicij. Težišče prehaja na predelovalno industrijo in kmetijstvo, promet in objekte družbenega standarda, to se pravi, da zagotavljamo skladen razvoj vsega gospodarstva in odstranjujemo sedanje neskladnosti.

Kaj to praktično pomeni? V naslednjem obdobju pojde del investicijam namenjenih dohod-

kov čedalje bolj v tiste gospodarske panoge, ki so doslej zaostajale. Enako bomo tudi zagotovili, da se amortizacija ne bo več stekala v težko industrijo, marveč da bo ostala v vsaki panogi in objektu, iz katerega izvira. To pospešuje tudi razvoj predelovalne, tekstilne in živilske industrije, kmetijstva, stanovanjskih zmogljivosti in drugih komunalnih objektov. Pa tudi roki izgradnje teh objektov so mnogo krajši, kakor je bila izgradnja Jablanice ali kake železarne. V enem, največ dveh letih se bodo te nove zmogljivosti vključile v proizvodnjo in dajale proizvode, v največji meri namenjene osebni potrošnji. To so investicije, ki najprej rode učinek, najhitreje povečajo naš dohodek, to se pravi, gmotno bogastvo dežele. Posvetovanje pri tovarišu Titu odločno usmerja na takšno vrsto gospodarskega investiranja. To neogibno povečuje blagovne sklade za široko potrošnjo, kakor tudi zmogljivosti komunalnih podjetij in stanovanjskega fonda.

Z gospodarskimi sredstvi bomo dvignili življenjski standard

Takšna naša usmeritev v prihodnjem obdobju bo morala roditi sadove v zboljšanju življenjskega standarda ljudi. Z dosedanjimi naporii so naši delovni ljudje zgradili gospodarsko podlago, da bodo začeli v prihodnje čutiti dočela neposredne sadove svojega dela. Mi torej ne dvigamo življenjskega standarda s preprostim zvišanjem plač, ker to ni nikakršen izhod, če ne spremenimo nekaterih odnosov v proizvodnji. Zvišanje plač brez povečanja delovne storilnosti in blagovnih fondov za osebno potrošnjo ne pomeni ničesar, marveč je samo krepitev nestabilnosti na trgu in inflacijski pritisk. Na žalost nekaterih, ki so napačno računali in se tudi lahko miselno zadolžili, ubiramo mi povsem nasprotno pot. Bodoča gospodarska politika odstranjuje nestabilnost in takšna kolebanja na trgu. Ta politika omogoča, da delujejo gospodarski zakoni bolj pozitivno v smislu dviganja delovne storilnosti, znižanja cen ter povečanja zaslužka posameznikov, podjetij in komun, kar je odvisno od kvalifikacije in uspehov v proizvodnji in povečanju družbenega proizvoda. Življenjski standard narašča v najneposrednejši zvezi z naraščanjem delovne storilnosti slehernega, kdor se ukvarja z gospodarstvom, oziroma s kvalifikacijami ljudi in ta standard je rešen teh dosedanjih kolebanj, katerim so pripomogli tudi nekateri špekulativni pojavi in pa to, da posamezniki in družbeni organi niso izpolnjevali obveznosti in predpisov.

Mi torej ne dvigamo življenjskega standarda umetno, z zvišanjem plač, marveč realno, ker gospodarsko politiko prilagajujemo tako, da nudi gmotno podlago za zboljšanje življenjskega standarda.

Je pa še en objektivni razlog, da se življenj-

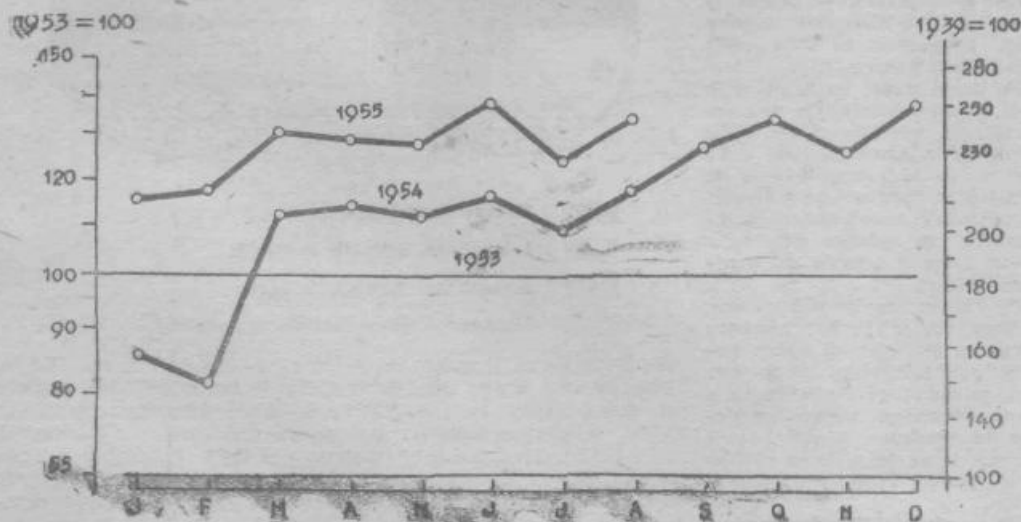
ski standard pri nas more in mora dvigati. Dosedanjo izgradnjo smo delno finansirali tudi na račun življenjskega standarda, nadalje cena dela je morala biti nizka tudi zato, ker za mnoga gradbišča, na jezovih in cestah nismo imeli dovolj strojev. Zdaj nam razvita strojna industrija narekuje potrebo, da opravljamo dela z večjo porabo strojev. Za skupnost je delo s stroji bolj ekonomično in v krajšem času rodi sadove. Tako torej hitreje narašča narodni dohodek. Zato praktično ne bomo več gradili jezov in cest z ročnim delom in lopatami, marveč se bomo lotili teh del z uporabo mehanizacije. Zmanjšali bomo torej naraščanje zaposlenosti, in sicer v glavnem tega nekvalificiranega dela. Kar se tiče standarda ljudi, mora to vplivati dvojno. Na eni strani zmanjšujemo pritisk množice nekvalificiranih delavcev na blagovne sklade, delavcev, ki so največkrat tudi kmetje, lastniki zemlje in hiš in ki spričo tega zanemarjajo kmetijstvo in ničesar ne prinašajo na trg. Na drugi strani pa lahko ti delavci pozitivno vplivajo na razvoj cele vrste dejavnosti v kmetijstvu, lahko pomagajo pri naraščanju blagovnih fondov. Namesto da bi se pojavljali na trgu samo kot potrošniki, večajo blagovno proizvodnjo za trg.

Morda bomo s takšno politiko, mehanizacijo del in zmanjšanjem obsega investicij prihodnje leto skrčili število delovne sile v gradbeništvu za 100.000 delavcev. Samo pri uvozu hrane prihranimo tako, če izračunamo njihove plače in socialne dajatve v desetih mesecih kakih 15 milijonov dolarjev. To je velika vsota, s katero bi lahko kupili surovine in občutno povečali proizvodnjo potrošnega blaga.

Nadaljnja gospodarska politika odločno usmerja naše sile na razvoj kmetijstva. Ker pa mora naraščanje kmetijske proizvodnje sprožiti tudi vprašanje trga, na katerem bi pridelovalci prodajali pridelke z največjo koristjo, ter vprašanje mehanizacije kmetijstva in manjših proizvodnih stroškov, je jasno, da mora to pospešiti tudi podružbljenje proizvodnje in naraščanje vloge zadružništva, ker ga bo zahtevalo samo gospodarsko življenje. To pa je vprašanje, ki zahteva posebno obravnavanje. Tu ga omenjamo samo v zvezi s tem, da naša industrija odločneje zahteva napredek in mehanizacijo kmetijstva, uporabo raznih strojev in naprav, ki jih izdelujemo.

Imamo torej vse gospodarske, družbene, politične in mednarodne pogoje, da lahko s polnim zaupanjem gledamo v prihodnost in z manjšimi naporii uresničujemo nadaljnjo izgradnjo dežele. Na podlagi enakomernejšega in vskladenega razvoja gospodarstva, večje proizvodnje za široko potrošnjo bomo imeli stabilnejši trg, večjo kupno moč dinarja in boljši življenjski standard. Jasno je, da bo tudi bodoča gospodarska politika zahtevala pobudo in discipliniran odnos družbenih organov in posameznikov v izpolnjevanju konkretnih nalog.

INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA

Industrijska proizvodnja je imela v avgustu indeks 133, t. j. bila je za 33% večja od povprečne proizvodnje leta 1953 (povprečna proizvodnja iz leta 1953 se jemlje kakor 100).

Ali po drugi primerjavi: proizvodnja je bila do kraja avgusta za 20% večja kakor v istem obdobju preteklega leta.

Porast je največji v metalurgiji (za 37%). Tu se že močno občutijo novi objekti, zlasti Zenica, prav tako pa postaja vse bolj pomembna proizvodnja aluminija (na to posebno vpliva proizvodnja v Kidričevem). Danes proizvajamo že nad 1200 ton aluminija mesečno, kar pomeni 8-krat več kakor pred vojno.

V kemični industriji (s celulozo, papirjem, destilacijo lesa in vžigalicami) znaša povečanje 36%. Posebnega pomena je povečanje proizvodnje umetnega gnojila za blizu 60.000 ton (v 8 mesecih nasproti 8 mesecem v letu 1954), čeprav to še vedno ni dovolj.

Očitno je povečanje tudi v proizvodnji električne energije, v kovinski industriji, v elektroindustriji itd.

Na desni strani grafikona je vgrajena tudi lestvica za primerjavo z letom 1939. Po tej lestvici lahko vidimo, da je imela proizvodnja v mesecu avgustu indeks 242, kar pomeni, da je bila za 142% večja ali, drugače povedano, skoraj dva in polkrat večja kakor leta 1939.